

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ІСТОРИЧНОГО МИСЛЕННЯ

Відповідно до вимог навчальної програми та Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти однією з найважливіших цілей навчання історії в школі є розвиток історичного мислення. Проблема особливостей і розвитку історичного мислення полягає у відсутності чіткого розуміння змісту самого поняття.

Мета дослідження – з'ясувати, якими є особливості історичного мислення і яка його роль у загальному розвитку інтелектуальних здібностей школярів.

Мислення – це процес опосередкованого й узагальненого відображення людиною предметів і явищ об'єктивної дійсності в їх істотних зв'язках і відношеннях [1, с. 203].

У процесі навчання історії мислення дає змогу усвідомлювати історичні факти у вигляді історичних понять, а також розв'язувати проблеми в галузі історії. У процесі мислення в ньому виділяють два основні блоки: змістовний та операційний [2, с. 241]. Змістовними компонентами мислення виступають уявлення та поняття. Знання, які були отримані в результаті чуттєвого пізнання, існують у свідомості людини у вигляді уявлень. А ті знання, що отримані внаслідок логічного пізнання, існують у вигляді понять. Основними відмінностями між уявленнями та поняттями є те, що уявлення – це завжди образ, а поняття – це думка, втілена у слові.

До операційних компонентів мислення відносяться такі логічні операції, як аналіз, синтез, порівняння, абстрагування, узагальнення, класифікація, систематизація. Кожна з цих операцій виконує свою функцію у процесі пізнання [4, с. 8].

Загалом, особливості історичного мислення сформулював І. Я. Лернер: 1) уміння описати суспільне явище або подію, правильно відібравши характерні для нього риси і факти; 2) з'ясування причин виникнення будь-якого суспільного явища; 3) прагнення до визначення умов, супутніх історичному явищу і їх взаємопоеднання; 4) усвідомлення перехідного характеру історичних явищ, їх історичного значення; 5) усвідомлення різноманіття конкретного прояву закономірностей історії; 6) пошук тенденції розвитку, закладеної в кожному історичному явищі, 7) пошук соціальних мотивів, що визначають діяльність суспільних груп або окремих осіб; 8) ступінь їх прогресивності; 9) інтерес до зіставлення минулого і теперішнього часу; 10) уміння брати з фактів минулого уроки історії [3, с. 48].

Проблема визначення специфіки історичного мислення залишається актуальною і на сьогодні, як в теорії, так і в практиці навчання.

Розумова діяльність людини, спрямована на осмислення минулого, теперішнього і прогнозованого майбутнього – це історичне мислення.

Методист С. Терно вважає, що історичне мислення – це різновид наукового мислення, якому притаманні не лише специфічні риси, а й загальні норми правильного мислення [4, с. 12]. Воно включає вже присутню ступінь розуміння соціального життя.

Звертаємо увагу на те, що в історичному мисленні вирішальну роль відіграє історичний факт. Від кількості фактів, характеру їх фундаментації, накопиченого пам'яттю, значною мірою залежить увесь об'єм уявлень, що лежить в основі пізнання історичного процесу, змістовність його теоретичного розуміння. Знання того чи іншого факту зовні істотних його зв'язків позбавлено змістовного значення, достовірний історичний, науковий факт – це факт, що тлумачить в його істотних зв'язках.

Таким чином, маємо констатувати, що мислення є творчим перетворенням наявних у пам'яті уявлень і образів. Головними операціями мислення є аналіз, синтез, абстрагування, узагальнення, порівняння, конкретизація, класифікація і систематизація. Розумова діяльність людини, спрямована на осмислення минулого, теперішнього і спрогнозування майбутнього – це історичне мислення. Джерелом і об'єктом мислення є історичні факти.

Список використаних джерел:

1. Загальна психологія : підручник для студентів вищ. навч. закладів / С. Д. Максименко, В. О. Зайчук, В. В. Клименко, В. О. Соловієнко / за ред. акад. С. Д. Максименка. – К. : Форум, 2000. – 247 с.
2. Общая психология : учеб. пособие для студентов пед. институтов / В. В. Богословский, А. А. Степанов, А. Д. Виноградова и др. ; под ред. В. В. Богословского и др. – 3-е изд., перераб. и доп. – М. : Провсещение, 1981. – 480 с.
3. Лернер И. Я. Историческое сознание и условия его формирования // Преподавание истории в школе. – 1988. – № 4. – С. 34–48.
4. Терно С. Історичне мислення: як його розвивати? // Історія в школах України. – 2007. – № 5. – С. 8–12.